

[3902] – 134

M.A. (Semester – I) Examination, 2011
SANSKRIT (2008 Pattern)
SK3 Māndūkyopaniṣad with Gaṇḍapādakārikā
Group – B Vedānta

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate with critical notes into **English** or **Marathi**, the following verses
(any four) :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार कारिकांचे विवेचक टीपांसह मराठी किंवा इंग्रजीमध्ये भाषांतर करा :

१६

- 1) विप्राणां विनयो ह्येष शमः प्राकृत उच्यते ।
दमः प्रकृतिदान्त त्वादेवं विद्वाञ्छमं ब्रजेत् ॥
- 2) धर्मा य इति जायन्ते, जायन्ते ते न तत्त्वतः ।
जन्म मायोपमं तेषां सा च माया न विद्यते ॥
- 3) निश्चितायां यथा रज्ज्वां विकल्पो विनिवर्तते ।
रज्जुरेवेति चाद्वैतं तद्वदात्मविनिश्चयः ॥
- 4) अभावश्च रथादीनां श्रूयते न्यायपूर्वकम् ।
वैतथ्यं तेन वै प्राप्तं स्वप्न आहुः प्रकाशितम् ॥
- 5) चित्तकाला हि येऽन्तस्तु द्वयकालाश्च ये बहिः ।
कल्पिता एव ते सर्वे विशेषो नान्यहेतुकः ॥
- 6) निवृत्तेः सर्वदुःखानामीशानः प्रभुरव्ययः ।
अद्वैतः सर्वभावानां देवस्तुर्यो विभुः स्मृतः ॥

2. Explain with reference to the context **any four** of the following lines :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा :

१६

- 1) एष सर्वेश्वर एष सर्वज्ञ एषोऽन्तर्याम्येष योनिः सर्वस्य प्रभवाप्ययौ हि भूतानाम् ।
- 2) सोऽयमात्मा चतुष्पात् ।
- 3) यत्र सुप्तो न कंचन कामं कामयते न कंचन स्वप्नं पश्यति तत्सुषुप्तम् ।
- 4) उपदेशादयं वादो ज्ञाते द्वैतं न विद्यते ।
- 5) सप्रयोजनता तेषां स्वप्ने विप्रतिपद्यते ।
- 6) योऽस्ति कल्पितसंवृत्त्या परमार्थेन नास्त्यसौ ।

P.T.O.

3. Write short notes on **any two** of the following topics : 16
पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर संक्षिप्त टीपा लिहा : १६
1) प्रणवोपासना
2) वैश्वानरः
3) अस्पर्शयोगः
4) Falsity of things (भावांचे वैतथ्य)
4. Write an essay on philosopher's ideas superimposed on the soul. 16
'तत्त्वज्ञानी आत्म्यावर केलेल्या आरोपित कल्पना' ह्या विषयावर निबंध लिहा. १६
OR / किंवा
Compare Taijas and Turya. 16
तैजस आणि तुर्य, ह्या पादांची तुलना करा. १६
5. Explain Gaudapāda's view on origin. 16
गौडपादांचा उत्पत्ती विषयी दृष्टिकोन स्पष्ट करा. १६
OR / किंवा
How does Gaudapāda refute opponents' theory of origin ? 16
गौडपादांनी विरोधकांच्या उत्पत्ती विषयक वादांचे खंडन कसे केले आहे ? १६

[3902] – 233

M.A. (Semester – II) Examination, 2011
SANSKRIT (2008 Pattern)
Group A – साहित्य (Special Subject)
SK-7 शिशुपालवधम् (3 & 4 सर्ग)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any **four** of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चार श्लोकांचे इंग्रजीत किंवा मराठीत भाषांतर करा.

- 1) उभौ यदि व्योम्नि पृथक्प्रवाहावाकाशगङ्गापयसः पतेताम् ।
तेनोपमीयेत तमालनीलमामुक्तालतमस्य वक्षः ॥
- 2) यियासतस्तस्य महीध्र रन्ध्रभिदापटीयान्पटहप्रणादः ।
जलान्तराणीव महार्णवौघः शब्दान्तराण्यन्त रयांचकार ॥
- 3) यस्यामतिश्लक्ष्णतया गृहेषु विधातुमालेख्यमशक्नुवन्तः ।
चक्रुर्युवानः प्रतिबिम्बिताङ्गाः सजीवचित्रा इव रलभित्तीः ॥
- 4) या न ययौ प्रियमन्यवधूभ्यः सारतरागमना यतमानम् ।
तेन सहेत बिभर्ति रसः स्त्री सा रतरागमनायतमानम् ॥
- 5) विहगाः कदम्बसुरभाविह गाः कलयन्त्यनुक्षणमनेकलयम् ।
भ्रमयन्नुपैति मुहुरभ्रमयं पवनश्च धूतनवनीपवनः ॥
- 6) धूमाकारं दधति पुरः सौवर्णे वर्णेनाग्नेः सदृशि तटे पश्यामी ।
श्यामीभूताः कुसुमसमूहेऽलीनां लीनामालीमिह तखो बिभ्राणाः ॥

2. Explain with reference to the context any **four** of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा.

- 1) अचेष्टताष्टापदभूमिरेणुः पदाहतो यत्सदृशं गरिम्णः ।
- 2) अनेकशः संस्तुतमप्यनल्पा नवं नवं प्रीतिरहो करोति ।
- 3) विलोचन स्थानगतोष्णरश्मिनिशाकरं साधु हिरण्यगर्भम् ।
- 4) क्षणे क्षणे यन्नवतामुपैति तदेव रूपं रमणीयतायाः ।
- 5) तीव्राणि तेनोज्झति कोपितोऽसौ सदानतोयीन विषाणि नागः ।
- 6) प्रत्युज्जगामेव गुरुप्रमोदप्रसारितोत्तुङ्गतरङ्गबाहुः ।

P.T.O.

3. Critically appreciate the IIIrd canto of शिशुपालवधम्. 16
शिशुपालवधाच्या तिसऱ्या सर्गाचे चिकित्सक रसग्रहण करा.

OR/किंवा

Write an explanatory note on 'माघे सन्ति त्रयो गुणाः ।'
'माघे सन्ति त्रयो गुणाः ।' यावर विवेचक टीप लिहा.

4. Write in detail about श्रीकृष्ण's ornaments. 16
श्रीकृष्णाच्या अलंकारांविषयी सविस्तर लिहा.

OR/किंवा

Write an explanatory note on रैवतकः ।
रैवतकावर विवेचक टीप लिहा.

5. Write critical paragraph on **any two** of the following. 16
पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

1) Prosperity of द्वारका

द्वारकेचे वैभव

2) Role of nature in शिशुपालवधम्

शिशुपालवधातील निसर्ग

3) Date of माघ

माघाचा काळ

4) समुद्रवर्णनम्

[3902] – 235

M.A. (Semester – II) Examination, 2011
SK-7 (C) : SANSKRIT (Special Subject) Grammar Group (Paper 2.3)

Title : i) व्याकरणमहाभाष्यम् (पस्पशा)
ii) परमलघुमञ्जूषा (कारक)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain fully **any four** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे पूर्ण स्पष्टीकरण करा :

- 1) न चान्तरेण व्याकरणं लघुनोपायेन शब्दाः शक्या ज्ञातुम् ।
- 2) सोऽनन्तमाप्नोति जयं परत्र वाग्योगविद् दुष्यति चापशब्दैः ।
- 3) उभयथा ह्याचार्येण सूत्राणि पठितानि ।
- 4) तस्मादनभ्युपायः शब्दानां प्रतिपत्तौ प्रतिपदषाठः ।
- 5) लोकतः अर्थप्रयुक्ते शब्दप्रयोगे शास्त्रेण धर्मनियमः क्रियते ।
- 6) महान् हि शब्दस्य प्रयोगविषयः ।

2. Explain with reference to the context **any four** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा :

- 1) आश्रयोऽवधिरुद्देश्यः सम्बन्धः शक्तिरेव वा ।
यथायथं विभक्त्यर्थाः सुपां कर्मेति भाष्यतः ॥
- 2) षष्ठ्यर्थसम्बन्धस्य नामार्थेनैव क्रियायाः कर्मत्वादिनैव
साकाङ्क्षत्वेन सम्बन्धक्रिययोर्निराकाङ्क्षत्वात् ।
- 3) कर्मलक्षणे ईप्सिततमपदस्य स्वार्थविशिष्ट्योग्यताविशेषे लक्षणा ।
- 4) स्वनिष्ठव्यापाराव्यवधानेन फलनिष्पादकत्वं करणत्वम् ।
- 5) यत्तु वृत्तिकारः सम्यक्प्रदीयते यस्मै तत्सम्प्रदानम् इति अन्वर्थसंज्ञेयम् ।
- 6) अकर्मकक्रियोद्देश्यत्वं सम्प्रदानत्वमिति लक्षणान्तरम् ।

P.T.O.

3. Summarize the contents of पस्पशाह्निक.

16

OR

Explain the role of Grammar in relation with word and its meaning.

पस्पशाह्निकातील विषयांचा थोडक्यात आढावा घ्या.

किंवा

शब्द आणि त्याचा अर्थ यांच्या संबंधातील व्याकरणाची भूमिका स्पष्ट करा.

4. Discuss fully the अधिकरणकारक OR अपादानकारक according to Nagojibhatta.

16

नागोजीभट्टानुसार अधिकरणकारक किंवा अपादानकारक याची चर्चा करा.

5. Write descriptive notes on **any two** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर वर्णनात्मक टीपा लिहा :

1) प्रथमा विभक्तिः

2) अकर्मकत्वम्

3) व्याकरणाध्ययनप्रयोजनानि

4) वर्णोपदेशः .

[3902] – 236

M.A. (Semester – II) Examination, 2011
SANSKRIT
SK-7 : Group D – Veda (Special Subject)
Rgveda, Atharvaveda, R̥ghāṣyabhūmikā and Vedic Grammar
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate the following stanzas into **English** or **Marathi** with necessary notes
(any 4) :

16

पुढील ऋचांचे मराठी किंवा इंग्रजीत सटीप भाषांतर करा (कोणत्याही ४):

- 1) ग्रावाणेव तदिदर्थं जरेये गृध्रैव वृक्षं निधिमन्तमच्छ ।
ब्रह्माणेव विदयं उक्थशासा दूतेव हव्या जन्या पुरुत्रा ॥
- 2) तस्मा इद्विश्वे धुनयन्त सिन्धवोऽच्छिद्रा शर्म दधिरे पुरुणि ।
देवानां सुम्ने सुभगः स एधते यंयं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥
- 3) प्र सीमादित्यो असृजद्विधृतीं क्रुतं सिन्धवो वरुणस्य यन्ति ।
न श्राम्यन्ति न वि मुचन्त्येते वयो न पपत् रघुया परिज्मन् ॥
- 4) अर्वाञ्चमद्य यय्यं नृवाहणं रथं युञ्जाथामिह वां विमोचनम् ।
पूङ्क्तं हवींषि मधुना हि कं गतमथा सोमं पिबत वाजिनीवसू ॥
- 5) प्रातर्यावाणा रथ्येव वीराजेव यमा वरमा सचेथे ।
मेनेइव तन्वा ३ शुम्भमाने दम्पतीव क्रतुविदा जनेषु ॥

2. Translate the following stanzas into **English** or **Marathi** with necessary notes
(any 4) :

16

पुढील मंत्रांचे मराठी किंवा इंग्रजीत सटीप भाषांतर करा (कोणतेही ४) :

- 1) कालः प्रजा असृजत कालो अग्रे प्रजापतिम् ।
स्वयंभूः कश्यपः कालात् तपः कालादजायत ॥
- 2) ये ते पाशा वरुण सप्तसप्त त्रेधा तिष्ठन्ति विषिता रुशन्तः ।
छिनन्तु सर्वे अनृतं वदन्तं यः संत्यवाद्यति तं सृजन्तु ॥
- 3) यः परुषः पारुषेयोऽवध्वंस इवारुणः ।
तक्मानं विश्वधावीर्याधराञ्च परा सुवा ॥

P.T.O.

- 4) ब्रह्मचारीष्णंश्चरति रोदसी उभे तस्मिन् देवाः संमनसो भवन्ति ।
स दाधार पृथिवीं दिवं च स आचार्य १ तपसा पिपति ॥
- 5) कालो भूतिमसृजत काले तपति सूर्यः ।
काले ह विश्वा भूतानि काले चक्षुर्वि पश्यति ॥

3. Explain the following sentences with reference to the context (any 4) : 16

पुढील वाक्यांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा (कोणतीही ४) :

- 1) इति सृष्ट्यादेः पुराणप्रतिपाद्यत्वावगमात् ।
- 2) तस्मात् वेदार्थावबोधायोपयुक्तं निरुक्तम् ।
- 3) अथापि ज्ञानप्रशंसा भवति अज्ञाननिंदा च ।
- 4) प्राप्तेस्तु गवादिवत् पुमर्थत्वाद् विधिस्तदन्तः ।
- 5) दृष्टे तु नादृष्टम् ।
- 6) तेषां च वेदानां सर्वेषामन्यतमस्य वा स्वप्रज्ञानुसारेण अध्ययनमुपनीतेन कर्तव्यम् ।

4. Write detailed notes on any 2 : 16

सविस्तर टीपा लिहा कोणत्याही २ :

- 1) Vedic Metres – वैदिक छन्द
- 2) Vedic Infinitive – वैदिक तुमन्त
- 3) Vedic Accent – वैदिक स्वर
- 4) Vedic Nouns – वैदिक नामे

5. Write an essay on the following topic : 16

पुढील विषयावर निबंध लिहा.

Various names of the Atharvaveda.

अथर्ववेदाची विविध नामाभिधाने.

OR/किंवा

Vedic deity – Indra.

वैदिक इन्द्रदेवता.

[3902] – 336

M.A. (Semester – III) Examination, 2011
SANSKRIT

Special Group D – Veda : शतपथब्राह्मणम् - Trutiya Kand - आश्वलायन गृह्यसूत्रम् ।
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Marks : 80

1. Attempt annotated translation of **any two** of the following (into **English** or **Marathi**) :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे सटीप भाषांतर करा :

- i) तस्य सप्तदश सामिधेन्यो भवन्ति । उपांशु देवते यजति पञ्च प्रयाजा भवन्ति त्रयोऽनुयाजाः संयाजयन्ति पत्नीः सर्वत्वायैव समिष्टयजुरेव न जुहोति नेदिदं दीक्षितवसनं परिधाय पुरा यज्ञस्य संस्थायाऽअन्तं गच्छानीत्यन्तो हि यज्ञस्य समिष्टयजुः ।
- ii) देवयजनं जोषयन्ते स यदेव वर्षिष्ठं स्यात्तज्जोषयेरन् यदन्यद्भूमेन्नडिभिशयीताऽतो वै देवा दिवमुपोदक्रामन् देवान्वा एष उपोत्वक्रामति यो दीक्षते स सदेवे देवजयजने यजते स यद्वाऽन्यद्भूमेरभिशयीताऽवरतर इव हेष्टृत्वा स्यात् तस्माद्यदेव वर्षिष्ठं स्यात्तज्जोषयेरन् ।
- iii) अथोत्तरेण शालां परिश्रयन्ति । तदुदकुम्भमुपनिदधति तन्नापित उपतिष्ठते तत्केशशमश्रु च वपते नखानि च निकृन्ततेऽस्ति वै पुरुषस्यऽमेद्ध्यं यत्राऽस्याऽपो नोपतिष्ठन्ते केशशमश्रौ च वाऽअस्य नखेषु चाऽपो नोपतिष्ठन्ते तद्यत्केशशमश्रु च वपते नखानि च निकृन्तते मेध्यो भूत्वा दीक्षा इति ॥

2. Explain with reference to context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार विधानांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या :

- 1) क्षिप्रे हि यजमानोऽमुं लोकमियात् ।
- 2) तस्मादु ह न प्रतीचीनशिराः शयीत ।
- 3) एष उ तत्र दीक्षितस्योपचारः ।
- 4) सव्यं वाऽअग्रे मानुषेऽथैवं देवत्रा ।
- 5) यदिदं स्नातवस्यं निहितमपल्पूलनकृतं भवति तेनो हाऽपि दीक्षेत ।
- 6) तस्मादाहुर्न हस्तिनं प्रतिगृहीयात् ।

P.T.O.

3. Explain with reference to context **any two** of the following : 16

ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या (कोणतेही दोन) :

- 1) आचान्तोदकाय गां वेदयन्ते ।
- 2) यथाकुलधर्म केशवेशान्कारयेत् ।
- 3) आवृतैव कुमार्यो ।
- 4) उक्तानि वैतानिकानि गृह्याणि वक्ष्यामः ।

4. Describe and discuss forms of marriage. 16

विवाहप्रकारांचे वर्णन करून चर्चा करा.

OR/किंवा

Describe पशुयज्ञ according to the आश्वलायन गृह्यसूत्र.

आश्वलायन गृह्यसूत्रानुसार पशुयज्ञाचे वर्णन करा.

5. Write critical paragraphs on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा :

- 1) श्रौताग्रयः
- 2) सोम
- 3) उपनयन
- 4) गृह्यसूत्र.

[3902] – 431

M.A. (Semester – IV) Examination, 2011

SANSKRIT

Paper – I : मेघदूतम्
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Total Marks : 80

Instruction : All questions carry equal marks.

सूचना : सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही चार श्लोकांचे इंग्रजीत अथवा मराठीत भाषांतर करा.

16

१) प्रत्यासन्ने नभसि दयिताजीवितालम्बनार्थी

जीमूतेन स्वकुशलमयीं हारयिष्यन्प्रवृत्तिम् ।

स प्रत्यग्रैः कुटजकुसुमैः कल्पितार्घाय तस्मै

प्रीतः प्रीतिप्रमुखवचनं स्वागतं व्याजहार ॥

२) संतप्तानां त्वमसि शरणं तत्पयोद प्रियायाः

संदेशं मे हन् धनपतिक्रोधविश्लेषितस्य ।

गन्तव्या ते वसतिरलका नाम यक्षेश्वराणाम्

बाह्योद्यानस्थितहरशिरश्चन्द्रिका धौत हर्म्या ॥

३) प्रद्योतस्य प्रियदुहितरं वत्सराजोऽत्र जह्रे ।

हैमं तालद्रुमवनमभूदत्र तस्यैव राज्ञः ।

अत्रोद्भ्रान्तः किल नलगिरिः स्तम्भमुत्पाट्य दर्पा-

-दित्यागन्तूनमयति जनो यत्र बन्धूनभिज्ञः ॥

४) आसीनानां सुरभितशिलं नाभिगन्धैर्मृगाणां

तस्या एव प्रभवमचलं प्राप्य गौरं तुषारैः ।

वक्ष्यस्यध्वश्रमविनयने तस्य शृङ्गे निषण्णः

शोभां शुभ्रां त्रिनयनवृषोत्खातपङ्कोपमेयाम् ॥

P.T.O.

- ५) हस्ते लीलाकमलमलके बालकुन्दानुविद्धम् ।
नीता लोध्रप्रसवरजसा पाण्डुतामानने श्रीः ।
चूडापाशे नवकुरबकं चारु कर्णे शिरीषम्
सीमन्ते च त्वदुपगमजं यत्र नीपं वधूनाम् ॥
- ६) तत्रागारं धनपतिगृहानुत्तरेणास्मदीयं ।
दूराल्लक्ष्यं सुरपतिधनुश्चारुणा तोरणेन ।
यस्योपान्ते कृतकतनयः कान्तया वर्धितो मे ।
हस्तप्राप्यस्तबकनमितो बालमन्दारवृक्षः ॥

2. Explain with reference to context **any four** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या.

16

- १) कामार्ता हि प्रकृतिकृपणाश्चेतनाचेतनेषु ।
२) याञ्चा मोघा वरमधिगुणे नाधमे लब्धकामा ।
३) न क्षुद्रोऽपि प्रथमसुकृतापेक्षया संश्रयाय
प्राप्ते मित्रे भवति विमुखः किंपुनर्यस्तथोच्चैः ।
४) रिक्तः सर्वो भवति हि लघुः पूर्णता गौरवाय ।
५) मन्दायन्ते न खलु सुहृदामभ्युपेतार्थकृत्याः ।
६) आपन्नार्तिप्रशामनफलाः संपदो ह्युत्तमानाम् ।

3. Write in brief the contents of मेघदूत.

मेघदूताचा आशय थोडक्यात सांगा.

OR / किंवा

Discuss – Meghadūta has opened a new vista in the form of सन्देश काव्य^s in Indian literature.

चर्चा करा – मेघदूताने संदेश काव्यरूपी नवे दालन भारतीय वाङ्मयामध्ये उघडले.

16

4. Attempt **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

16

- १) Explain with examples from मेघदूतम्-उपमा कालिदासस्य.
मेघदूतातील उदाहरणांच्या आधारे 'उपमा कालिदासस्य' ही उक्ती स्पष्ट करा.
- २) Write a brief note on the mythological references in मेघदूत.
मेघदूतातील मिथ्यकथांचे संदर्भ यावर एक संक्षिप्त टीप द्या.
- ३) Describe the path of मेघ as sketched in the मेघदूत.
मेघदूतात चितारल्याप्रमाणे मेघाच्या मार्गाचे वर्णन करा.
- ४) Introduce in brief compositions of कालिदास.
कालिदासाच्या साहित्याचा थोडक्यात परिचय करून द्या.

5. Write critical paragraphs on **any two** of the following.

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

16

- १) Date of कालिदास-कालिदासाचा काळ.
- २) खण्डकाव्य
- ३) अलकानगरी.

[3902] – 433

M.A. (Semester – IV) Examination, 2011
SANSKRIT
Paper – III : Group – A : Sāhitya
Bharata Nāṭyaśāstra : I, VI and VII Adhyāya
(2008 Pattern) (Optional Paper)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following : **16**

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजी किंवा मराठीत भाषान्तर करा :

- i) धर्म्यमर्थ्यं यशस्यं च सोपदेश्यं ससङ्ग्रहम् ।
भविष्यतश्च लोकस्य सर्वकर्मानुदर्शकम् ॥
सर्वशास्त्रार्थसम्पन्नं सर्वशिल्पप्रवर्तकम् ।
नाट्याख्यं पञ्चमं वेद सेतिहासं करोम्यहम् ॥
- ii) दुःखार्तानां श्रमार्तानां शोकार्तानां तपस्विनाम् ।
विश्रान्तिजननं काले नाट्यमेतद्भविष्यति ॥
धर्म्यं यशस्यमायुष्यं हितं बुद्धिविवर्धनम् ।
लोकोपदेशजननं नाट्यमेतद्भविष्यति ॥
- iii) यथा बहुद्रव्ययुतैर्व्यञ्जनैर्बहुभिर्युतम् ।
आस्वादयन्ति भुञ्जाना भक्तं भक्तविदो जनाः ॥
भावाभिनयसंबद्धान्स्थायिभावांस्तथा बुधाः ।
आस्वादयन्ति मनसा तस्मान्नाट्यरसाः स्मृताः ॥
- iv) बहवोऽर्था विभाव्यन्ते वागङ्गाभिनयाश्रयाः ।
अनेन यस्मात्तेनायं विभाव इति संज्ञितः ॥
वागङ्गाभिनयेनेह यतस्त्वर्थोऽनुभाव्यते ।
शाखाङ्गो पाङ्ग संयुक्तस्त्वनुमावस्ततः स्मृतः ॥

P.T.O.

- v) बहूनां समवेतानां रूपं यस्य भवेद्बहु ।
 स मन्तव्यो रसः स्थायी शेषा : संचारिणो मताः ॥
 दीपयन्तः प्रवर्तन्ते ये पुनः स्थायिनं रसम् ।
 ते नु संचारिणो ज्ञेयास्ते हि स्थायित्वमागताः ॥
- vi) न भावहीनोऽस्ति रसो न भावो रसवर्जितः ।
 परस्परकृता सिद्धिस्तयोऽरभिनये भवेत् ॥
 व्यञ्जनौषधिसंयोगो यथान्नं स्वादुतां नयेत् ।
 एवं भावा रसाश्चैव भावयन्ति परस्परम् ॥

2. Explain with reference to context **any four** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा.

- a) त्रैलोक्यस्यास्य सर्वस्य नाट्यं भावानुकीर्तनं ।
 b) हितोपदेशजननं धृति क्रीडासुखादिकृत् ।
 c) आस्वादयन्ति भुञ्जाना भक्तं भक्तविदो जनाः ।
 d) एवमन्यः करूणोऽन्यश्च विप्रलम्भ इति ।
 e) विविधाभिमुख्येन रसेषु चरन्तीति व्यभिचारिणः ।
 f) न हि एकरसजं काव्यं किञ्चिदस्ति प्रयोगतः ।

3. Explain the concept of 'Bhāva' according to the Nāṭyaśāstra of Bharata and elaborately discuss Vibhāva, Anubhāva and Vyabhicāribhāva.

16

भरताच्या नाट्यशास्त्रानुसार 'भाव' ही संकल्पना स्पष्ट करा आणि विभाव, अनुभाव व व्यभिचारीभाव यांच्या विषयी सविस्तर चर्चा करा.

OR

What is the purpose of Nāṭya according to Bharata ? Explain in detail.

भरताच्या मतानुसार नाट्याचे प्रयोजन काय ? सविस्तर विवेचन करा.

4. Explain the Rasa theory of Bharata and discuss the views of prominent commentators on it. 16

भरताचा रससिद्धान्त विशद करा, व त्यावरील प्रमुख टीकाकारांच्या मतांविषयी चर्चा करा.

OR

Explain the 'Saṅgraha Kārikā' of Bharata in detail.

भरताची 'संग्रह कारिका' सविस्तर विशद करा.

5. Write critical notes on **any two** of the following : 16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर समीक्षात्मक टिपणे लिहा :

i) Vipralambha Śṅgāra and Karuṇa Rasa

विप्रलम्भ शृंगार आणि करुण रस

ii) Anukirtana and Anukarāṇa

अनुकीर्तन आणि अनुकरण

iii) Adbhuta Rasa

अद्भुत रस

iv) Bharata Nāṭyaśāstra

भरत नाट्यशास्त्र.

[3902] – 434

M.A. (Semester – IV) Examination, 2011
SANSKRIT (Optional)
(2008 Pattern)
Vedanta – Group – B
Sarvadarshansamgraha -
Charvaka, Jain, Bauddha and Pashupata Darshan
सर्वदर्शनसंग्रह-चार्वाक, जैन, बौद्ध व पाशुपत दर्शन

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any two of the following with explanatory notes wherever necessary. 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे आवश्यक तेथे स्पष्टीकरणात्मक टीपा देऊन इंग्रजीत अथवा मराठीत भाषांतर करा.

- अ) यस्मिन्नेव हि सन्ताने आहिता कर्मवासना ।
फलं तत्रैव बध्नाति कार्पासे रक्तता यथा ॥
कुसुमे बीजपूरादेर्यल्लाक्षाद्यवसिच्यते ।
शक्तिराधीयते तत्र काचित्तां किं न पश्यसि ॥ इति ।
तदपि काशकुशावलम्बनकल्पम् । विकल्पासहत्वात् । जलधरादौ दृष्टान्ते क्षणिकत्वमनेन प्रमाणेन प्रमितं प्रमाणान्तरेण वा ।
- ब) तत्र दुःखान्तो द्विविधः । अनात्मकः सात्मकश्चेति । तत्रानात्मकः सर्वदुःखानामत्यन्तोच्छेदरूपः । सात्मकस्तु दृक्क्रियाशक्तिलक्षणमैश्वर्यम् । तत्र दृकशक्तिरेकापि विषयभेदात्पञ्चविधोपचर्यते दर्शनं श्रवणं मननं विज्ञानं सर्वज्ञत्वं चेति । तत्र सूक्ष्मव्यवहितविप्रकृष्टाशेष चाक्षुषस्पर्शादिविषयं ज्ञानं दर्शनम् । अशेषशब्दविषयं सिद्धिज्ञानं श्रवणम् । समस्तचिन्ताविषयं सिद्धिज्ञानं मननम् ।
- क) धर्मार्थसाधकव्यापारो विधिः । स च द्विविधः-प्रधानभूतो गुणभूतश्च । तत्र प्रधानभूतः साक्षाद्धर्महेतुश्चर्या । सा द्विविधा व्रतं द्वाराणि चेति । तत्र भस्मस्नानशयनोपहार जपप्रदक्षिणानि व्रतम् । तदुक्तं भगवता नकुलीशेन भस्मना त्रिषवणं स्नायीत भस्मानि शयीतेति अत्रोपहारो नियमः । स च षडङ्गः ।

2. Explain with reference to the context any four of the following. 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

- 1) समस्तसृष्टिसंहारानुग्रहकारि कारणम् ।
- 2) चित्तद्वारेण आत्मेश्वरसम्बन्धहेतुर्योगः ।
- 3) अनेकान्तात्मकं वस्तु गोचरः सर्वसंविदाम् ।
एकदेशविशिष्टार्थो नयस्य विषयो मतः ॥
- 4) अत्र संक्षेपतस्तावद् जीवाजीवाख्ये द्वे तत्त्वे स्तः ।
- 5) सर्वस्य संसारस्य दुःखात्मकत्वं सर्वतीर्थकरसम्मतम् ।
- 6) न हि भिक्षुकाः सन्तीति स्थाल्यो नाधिशीयन्ते ।

P.T.O.

3. Explain fully the concept of आस्रव. 16

आस्रव संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Write detailed account of माध्यमिक and सौत्रान्तिक.

माध्यमिक व सौत्रान्तिकांचे सविस्तर विवेचन करा.

4. Write any essay on Charvaka Philosophy or Pashupata philosophy. 16

चार्वाक तत्त्वज्ञान किंवा पाशुपत तत्त्वज्ञानावर निबंध लिहा.

5. Write notes on **any two** of the following. 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.

1) प्रत्ययचतुष्टय in बौद्धदर्शन

2) पञ्चमहाभूतानि in चार्वाक दर्शन

3) योगाचार school. योगाचार संप्रदाय.

[3902] – 131

M.A. (Semester – I) Examination, 2011
SANSKRIT (संस्कृत) (2008 Pattern)
SK-I : वाल्मीकिरामायणम् – किष्किन्धाकाण्ड
Vālmiki-Rāmāyaṇam – Kiṣkindhākāṇḍa

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B. : i) All questions are compulsory.

सर्व प्रश्न अनिवार्य.

ii) Figures to right indicate full marks.

उजवीकडील अंक संपूर्ण गुण दर्शवितात.

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following passages : 16

खालीलपैकी कोणत्याही चार उताऱ्यांचे मराठी अथवा इंग्रजीत अनुवाद लिहा :

1) मां तु शोकाभिसंतप्तमाधयः पीडयन्ति वै ।

भरतस्य च दुःखेन वैदेह्या हरणेन च ॥

शोकार्तस्यापि मे पम्पा शोभते चित्रकानना ।

व्यवकीर्णा बहुविधैः पुष्पैः शीतोदका शिवा ॥

2) आढ्यो वापि दरिद्रो वा दुःखितः सुखितोऽपि वा ।

निर्दोषश्च सदोषश्च वयस्यः परमा गतिः ॥

धनत्यागः सुखत्यागो देशत्यागोऽपि वानघ ।

वयस्यार्थे प्रवर्तन्ते स्नेहं दृष्ट्वा तथाविधम् ॥

3) एतश्च वचनं श्रुत्वा सुग्रीवस्य सुभाषितम् ।

प्रत्ययार्थं महातेजा रामो जग्राह कार्मुकम् ॥

स गृहीत्वा धनुर्धोरं शरमेकं च मानदः ।

सालमुद्दिश्य चिक्षेप पूयन्स रवैर्दिशः ॥

4) ततः शरेणाभिहतो रामेण रणकर्कशः ।

पपात सहसा वाली निकृत्त इव पादपः ॥

स भूमौ न्यस्तसर्वाङ्गस्तप्तकाञ्चनभूषणः ।

अपतद्देवराजस्य मुक्तरश्मिरिव ध्वजः ॥

P.T.O.

- 5) कुलीनः सत्त्वसंपन्नस्तेजस्वी चरितव्रतः ।
 रामः करुणवेदी च प्रजानां च हिने रतः ॥
 सानुक्रोशो महोत्साहः समयज्ञो दृढव्रतः ।
 इत्येतत्सर्वभूतानि कथयन्ति यशो भुवि ॥
- 6) इक्ष्वाकूणां कुले जातो रामो दशरथात्मजः ।
 धर्मे निगदितश्चैव पितुर्निदेशकारकः ।
 राजसूयाश्वमेधैश्च वह्निर्येनाभितर्पितः ।
 दक्षिणाश्च तथोत्सृष्टा गावः शतसहस्रशः ॥

2. Explain with reference to the context **any four** of the following sentences : **16**

खालीलपैकी कोणत्याही **चार** वाक्ये ससंदर्भ स्पष्ट करा :

- 1) अपश्यतो मे वैदेहीं जीवितं नाभिरोचते ।
- 2) नूपुरे त्वभिजानामि नित्यं पादाभिवन्दनात् ।
- 3) नापरीक्षितवीर्येण सुग्रीवः सख्यमेष्यति ।
- 4) भरतस्तु महीपालो वयं त्वादेशवर्तिनः ।
- 5) आपाण्डुजलदं भाति कामातुरमिवाम्बरम् ।
- 6) सुग्रीव इव शान्तारिर्धाराभिरभिषिच्यते ।

3. Write an essay type answer to **any one** of the following : **16**

खालीलपैकी कोणत्याही **एकाचे** सविस्तर उत्तर लिहा :

- 1) Describe the character-sketch of Vāli.
 वालीचे व्यक्तिचित्र स्पष्ट करा.
- 2) Describe the character-sketch of Sugrīva.
 सुग्रीवाचे व्यक्तिचित्र स्पष्ट करा.

4. Write an essay type answer to **any one** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे सविस्तर उत्तर लिहा :

1) Bring out the poetic qualities of the Rāmāyana with suitable examples from the portion you have studied.

आपण अभ्यासलेल्या भागातील योग्य उदाहरणां सह रामायणातील काव्यगुण स्पष्ट करा.

2) Critically evaluate the description of nature in Rāmāyana.

रामायणातील निसर्गवर्णनांचे चिकित्सक विवेचन करा.

5. Write critical notes on **any two** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

1) Dialogues in the Rāmāyana.

रामायणातील संवाद.

2) Justification of Vāli's killing.

वाली वधाचे समर्थन.

3) Meeting of Rāma and Hanumān.

राम व हनुमान भेट.

4) Friendship between Rāma and Sugrīva.

राम-सुग्रीव सख्य.

[3902] – 132

M.A. (Semester – I) Examination, 2011
SANSKRIT
SK – 2 : General ऋग्वेद, अथर्ववेद, निरुक्त
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate with notes into **English** or **Marathi** any four of the following : **16**

खालीलपैकी कोणत्याही चार ऋचांचे इंग्रजीत अथवा मराठीत सटीप भाषांतर करा.

१) अनारम्भणे तदवीरयेथामनास्थाने अग्रभूणे समुद्रे ।
यदश्विना ऊहथुर्भुज्युमस्तं शतारित्रां नावमातस्थिवांसम् ॥

२) था ते अष्टा गोओपशाघृणे पशुसाधनी ।
तस्यास्ते सुम्नमीमहे ॥

३) स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः ।
स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥

४) सत्यमहं गभीरः काव्येन सत्यं ज्ञातेनास्मि ज्ञातवेदाः ।
न मे दासो नार्यो महित्वा व्रतं मीमाय यदहं धरिष्ये ॥

५. तव स्याम पुरुवीरस्य शर्मन्नुशंसस्य वरुण प्रणेतः ।
यूयं नः पुत्रा अदितेरदब्धा अभि क्षमध्वं युज्याय देवाः ॥

६. उत देवा अवहितं देवा उन्नयथा पुनः ।
उतागश्चक्रुष देवा देवा जीवयथा पुनः ॥

2. Write critical appreciation of वरुण hymn. **16**

वरुण सूक्ताचे विवेचक रसग्रहण करा.

OR/किंवा

Discuss - ऋग्वेद is an excellent collection of poems.

चर्चा करा - ऋग्वेद हा उत्तम काव्यसंग्रह आहे.

P.T.O.

3. Write a detailed note on names of the अथर्ववेद. 16
अथर्ववेदाची नावे या विषयावर सविस्तर टीप लिहा.

OR/किंवा

Discuss - त्रयीभिन्नोऽथर्ववेदः । चर्चा करा.

4. Explain the concepts सत्त्व and भाव as discussed in निरुक्त. 16
निरुक्तात वर्णन केल्याप्रमाणे सत्त्व आणि भाव या संकल्पना स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Write a detailed note on चत्वारि पदजातानि ।

चत्वारि पदजातानि यावर सविस्तर टीप लिहा.

5. Write critical paragraphs on **any two** of the following : 16
पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

१) गार्ग्य and /व शाकटायन.

२) Etymologies of yaska
यास्काचार्यानी दिलेल्या व्युत्पत्त्या

३) निघण्टु

४) प्रतिषेधार्थीय निपात.

[3902] – 135

M.A. (Semester – I) Examination, 2011
SANSKRIT SK-3(c) Vyakaran (Grammar Group)
अष्टाध्यायी III -2.1– 188
सिद्धान्तकौमुदी (अजन्तपुल्लिङ्ग 178-256)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain fully **any four** rules of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार सूत्रांचे स्पष्टीकरण करा.

- 1) आतोऽनुपसर्गे कः ।
- 2) सुपि स्थः ।
- 3) कृञो हेतुताच्छील्यानुलोम्येषु ।
- 4) आत्ममाने खश्च ।
- 5) तौ सत् ।
- 6) पुरि लुङ् चास्मे ।

2. Explain fully **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे स्पष्टीकरण करा.

- 1) आकडारादेकासंज्ञा ।
- 2) बहुवचने झल्येत् ।
- 3) पूर्वादिभ्यो नवभ्यो वा ।
- 4) न लोपः प्रातिपदिकान्तस्य ।
- 5) चुटू ।
- 6) विभाषा जसि ।

P.T.O.

3. Explain with reference to the context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

- 1) पूर्वसूत्रेण सिद्धे समासग्रहणं नियमार्थम् । यत्र संघाते पूर्वो भाग :
पदं तस्य चेद् भवति तर्हि समासस्यैव ।
- 2) 'सुपि च' इति दीर्घो यद्यपि परस्तथापीह न प्रवर्तते, संनिपातपरिभाषविरोधात् ।
- 3) सर्वत्र कर्मण्युपपदे धातोरणप्रत्ययो भवति ।
- 4) फलेग्रहिः आत्मंभरिः इत्येतौ शब्दौ निपात्येते ।
- 5) यजतेर्धातोः करण उपपदे णिनिप्रत्ययो भवति भूते ।
- 6) अपदान्तादकाराद् गुणे परतः पररूपमेकादेशः स्यात् ।
- 7) तेन शसादावचि भसंज्ञैव, न पदत्वम् ।

4. Write short notes on **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांवर संक्षिप्त टीपा लिहा.

- 1) भसंज्ञा
- 2) खित् प्रत्ययाः
- 3) अङ्गसंज्ञा
- 4) संनिपातपरिभाषा
- 5) प्रातिपदिकम्
- 6) कृदन्तप्रत्ययाः
- 7) इत् संज्ञा.

5. Give the Prakriya by quoting relevant rules of Pāṇini **any eight** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही आठ रूपांच्या प्रक्रिया पाणिनीची योग्य ती सूचे सांगून स्पष्ट करा.

रामाणाम्, सर्वस्मै, नगरकारः, विहङ्गमः, जायाघ्नः, शत्रुहः, पूजार्हा, हरये, रामेषु, सर्वेषाम्, विश्वपाः, हरी, रामम्

[3902] – 137

M.A. (Semester – I) Examination, 2011

SK-4 : SANSKRIT

सिद्धान्तकौमुदी (कारकप्रकरणम्)

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain fully **any four** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे सविस्तर स्पष्टीकरण करा

- 1) अकथितं च ।
- 2) ध्रुवमपायेऽपादानम् ।
- 3) कृत्यानां कर्तरि वा ।
- 4) ह्रस्वोरन्यतरस्याम् ।
- 5) कर्मणा यमभिप्रैति संप्रदानम् ।
- 6) स्पृहेरीप्सितः ।

2. Explain with reference to the context **any four** of the following : 16

संदर्भासहित पुढीलपैकी कोणतीही चार वाक्ये स्पष्ट करा.

- 1) क्रियायां स्वातंत्र्येण विवक्षितोऽर्थः कर्ता स्यात् ।
- 2) द्रव्यादिसाधारणं निर्व्यापारसाधारणं च हेतुत्वम् ।
- 3) धारयतेः प्रयोगे उत्तमर्ण उक्तसंज्ञः स्यात् ।
- 4) एभिर्योगे चतुर्थी स्यात् ।
- 5) जायमानस्य हेतुरपादानं स्यात् ।
- 6) हेत्वर्थे तृतीया स्यात् ।

P.T.O.

3. Write a detailed note on अपादानकारक or करण कारक. 16
अपादान कारक किंवा करण कारक यावर सविस्तर टीप लिहा.
4. Write paragraphs on **any two** of the following : 16
पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर परिच्छेद लिहा.
1) कर्मप्रवचनीयसंज्ञा ।
2) षष्ठी विभक्तिः ।
3) प्रथमाविभक्तिः ।
5. Recognize the विभक्ति of the underlined word quoting relevant rules of Pāṇini **any eight** of the following sentences : 16
पुढीलपैकी कोणत्याही **आठ** वाक्यातील अधीरेखित शब्दांच्या विभक्ति आवश्यक ती पाणिनीची सूत्रे उद्धृत करून ओळखा :
1) हरिं भजति.
2) देवदत्ताय श्लाघते पथि ।
3) सर्पिषो जानी ते
4) जगतः कर्ता कृष्णः ।
5) अन्तरेण हरिं न सुखम् ।
6) मासमधीते ।
7) फलेभ्यो याति ।
8) यागाय याति ।
9) ग्रामादायाति ।
10) गोषु दुह्यमानासु गतः ।
11) तिलेभ्यः प्रतियच्छति माषान् ।

[3902] – 231

M.A. (Semester – II) Examination, 2011

SANSKRIT

**कादंबरी – शुकनासोपदेशः
Kadambari – Sukanāsopadeśa
(Paper – I) (2008 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following : 16

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्लिश किंवा मराठीत भाषांतर करा :

- अद्याप्यारूढमन्दरपरिवर्तावर्तभ्रान्तिजनित सस्कारेव परिभ्रमति । कमलिनी सञ्चरणव्यति करलग्नलिननालकण्टकेव न क्वचिदपि निर्भरमाबध्नाति पदम् । अतिप्रयत्नविधृतापि परमेश्वरगृहेषु विविधगन्धगजगण्डमधु पानमत्तेव परिस्खलति ।
- तथाहि-अभिषेकसमय एव चैतेषां मङ्गलकलशजलैरिव प्रक्षाल्यते दाक्षिण्यम्, अग्निकार्यधूमेनेव मलिनीक्रियते हृदयम्, पुरोहितकुशाग्रसम्मार्जनीभिरिवाहियते क्षान्तिः, उष्णीषपट्टबन्धेनेवाच्छाद्यते जरागमनस्मरणम्.
- किं वा तेषां साम्प्रतं येषामतिनृशंसप्रायोपदेशनिर्घृणं कौटिल्यशास्त्रं प्रमाणम्, अभिचारक्रियाः क्रूरैकप्रकृतयः पुरोधसो गुरवः पराभिसन्धानपरा मन्त्रिण उपदेष्टारः नरपतिसहस्रभुक्तोज्झितायां लक्ष्म्यामासक्तिः, मारणात्मकेषु शस्त्रेष्वभियोगः, सहजप्रेमार्द्रहृदयानुसक्ता भ्रातर उच्छोद्याः ।
- कामं भवान्प्रकृत्यैव धीरः, पित्रा च समारोपित संस्कारः । तरलहृदयमप्रति बुद्धं च मदयन्ति धनानि, तथापि भवद्गुणसन्तोषो मामेवं मुखरीकृतवान् । इदमेव च पुनः पुनरभिधीयसे ।
- भवादृशा एव भवन्ति भाजनान्युपदेशानाम् । अपगतमले हि मनसि स्फटिकमणाविव रजनिकरगभस्तयो विशन्ति सुखेनोपदेशगुणाः । गुरुवचनमलपि सलिलमिव महदुपजनयति श्रवणस्थितं शूलमभव्यस्य ।
- अयमेव चानास्वादितविषयरसस्य ते काल उपदेशस्य । कुसुमशरप्रहारजर्जरिते हि हृदि जलमेव गलत्युपदिष्टम् । अकारणं च भवति दुष्प्रकृतेरन्वयः श्रुतं चाविनयस्य । चन्दनप्रभवो न दहति किमनलः ?

2. Explain with reference to context **any two** of the following : 16

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा :

- यौवनारम्भे च प्रायः शास्त्रजलप्रक्षालननिर्मलापि कालुष्यमुपयाति बुद्धिः ।
- अतीकाभिमानोन्मादकारीणि धनानि ।

P.T.O.

- c) गङ्गेव वसुजनन्यपि तरङ्गबुद्बुदचञ्चला ।
- d) अतिगहनं तमो यौवनप्रभवम् ।
- e) तरलहृदयमप्रतिबुद्धं च मदयन्ति धनानि ।
- f) अभानुंभेद्यतमो यौवनप्रभवम् ।

3. How did Sukanāsa describe Rājalakṣmi ? Explain.

शुकनासाने राजलक्ष्मीचे वर्णन कसे केले ? विशद करा.

OR

Write an essay on Bāna's style.

16

बाणाच्या शैलीवर निबन्ध लिहा.

4. Discuss salient features of Sukanāśopadesa.

शुकनासोपदेशाच्या ठळक वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.

OR

Describe the pros and cons in carrying out the responsibility of Yuvaraja (prince).

16

युवराज पदाची जबाबदारी पार पडताना येणाऱ्या गुणदोषांचे विवेचन करा.

5. Write explanatory notes on **any two** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टिपणे लिहा :

a) Literary values in Sukanāśopadeśa .

शुकनासोपदेशातील साहित्यिक मूल्ये.

b) Write a short essay on गद्य कवीनां निकषं वदन्ति ।

‘गद्यं कवीनां निकषं वदन्ति’ या उक्तिवर एक लघुनिबन्ध लिहा.

c) Importance of counselling with reference to Sukanāśopadeśa.

शुकनासोपदेशाच्या संदर्भाच्या आधारे उपदेशाचे महत्त्व.

[3902] – 234

M.A. (Semester – II) Examination, 2011
SANSKRIT
SK – 7 : Group B : Vedānta (Special Subject)
Pañcadaśī - Citradīpa (Chapter – VI)
(2008 Pattern)

Time: 3 Hours

Max. Marks: 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any **four** of the following verses. **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चार कडव्यांचे इंग्रजी किंवा मराठीमध्ये भाषांतर करा.

- i) अयं यत्सृजते विश्वं तदन्यथायेतुं पुमान् ।
न कोऽपि शक्तस्तोनायं सर्वेश्वर इतीरितः ॥
- ii) अन्यो विज्ञानमयतः आनंदमय आन्तरः ।
अस्तीत्येवोपलब्धव्य इति वैदिकदर्शनम् ॥
- iii) अचिदात्मघटादीनां यत्स्वरूपं जडं हि तत् ।
यत्र कुण्ठीभवेद्बुद्धिः स मोह इति लौकिकाः ॥
- iv) अस्वतन्त्रा हि माया स्यादप्रतीतोर्विना चितिम् ।
स्वतन्त्राऽपि तथैव स्यादसङ्गस्यान्यथाकृतेः ॥
- v) ईक्षणादिप्रवेशान्ता सृष्टीरीशेन कल्पिता ।
जाग्रदादिविमोक्षान्तः संसारो जीवकल्पितः ॥
- vi) अत एवात्र दृष्टान्तो योग्यः प्राक् सम्यगीरितः ।
घटाकाशमहाकाशजलाकाशाभ्रवात्मकः ॥

2. Explain **any four** of the following lines with reference to the context. **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चार ओळींचे संदर्भासह स्पष्टीकरण द्या.

- i) मायाया दुर्घटत्वं च स्वतः सिद्ध्यति नान्यातः ।
- ii) असङ्गस्य नियन्तृत्वमयुक्तामिति तार्किकाः ।
- iii) अप्रकाशप्रकाशाभ्यामात्मा खद्योतवद्युतः ।
- iv) कर्मकाण्डः समग्रोऽत्र प्रमाणमिति तेऽवदन् ॥
- v) कृतनाशाऽकृताभ्यागमयोः को वारको भवेत् ।
- vi) अत एव महान्तोऽस्य प्रवदन्तीन्द्रजालताम् ।

P.T.O.

3. Explain different views on the soul. 16
आत्म्याविषयीचे भिन्न भिन्न दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Explain the nature of jīva according to Pañcadaśī.

पञ्चदशीनुसार जीवाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

4. Explain the significance of the śrutis references in the Pañcadaśī. 16
पञ्चदशीतील श्रुतीसंदर्भाचे अर्थपूर्णत्व स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Explain in detail difference between Dvaita view and Advaita view.

द्वैत दृष्टिकोन आणि अद्वैतदृष्टिकोन यातील भेद स्पष्ट करा.

5. Write critical paragraphs on **any two** of the following. 16
पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

i) Sāmkhya's view in the Pañcadaśī - पञ्चदशीतील सांख्यदृष्टिकोन.

ii) Nature of Avidyā- अविद्यास्वरूप.

iii) Nature of Jīvanmukta -जीवन्मुक्ताचे स्वरूप.

[3902] – 237

M.A. (Semester – II) Examination, 2011

SANSKRIT (संस्कृत) (Paper – IV)

Special Subject

भाषाशास्त्राची मूलतत्त्वे

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B. : i) All questions are compulsory.

सर्व प्रश्न अनिवार्य.

ii) Figures to right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. Define language and distinguish it from animal communication. 16

भाषेची व्याख्या लिहा व इतर प्राण्यांच्या विनिमय पद्धतीहून तिचा असणारा भेद स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Write an essay on language families.

‘भाषा परिवार’ या संकल्पनेवर आधारित निबन्ध लिहा.

2. Explain the typological classification of languages. 16

भाषांचे स्वरूपात्मक वर्गीकरण स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Explain the characteristics of Prakrit language, stating what is meant by Prakrit.

प्राकृत म्हणजे काय ते सांगून, प्राकृत भाषांची वैशिष्ट्ये लिहा.

3. Write short notes on **any two** of the following : 16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर थोडक्यात टीपा लिहा:

1) Phonetics (ध्वनि शास्त्र).

2) Morpheme (पद).

3) Vedic language (वैदिक भाषा).

4) Synchronic Approach (एककालिक दृष्टिकोण).

P.T.O.

4. Write short notes on **any four** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर लघु टीपा लिहा:

- 1) Vowels.(स्वर)
- 2) Labio dentals.(दन्त्यौष्ठ)
- 3) Velars.(कण्ठ्य)
- 4) Anaptysis (स्वरभक्ती)
- 5) Glottis.(स्वरतंत्री)
- 6) Syntax (वाक्यविज्ञान).

5. Write an essay in Sanskrit on **any one** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही एका वर संस्कृत भाषेत निबन्ध लिहा:

- 1) भारतो मम देशोऽयम् ।
- 2) वृक्षं सेवामहे वयम् ।

[3902] – 331

M.A. (Semester – III) Examination, 2011

SANSKRIT – SK-I

Mudraraksasam

(मुद्राराक्षसम्)

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any **four** of the following, adding notes where necessary :

16

आवश्यक तेथे टीपा देऊन पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा.

i) पृथिव्यां किं दग्धाः प्रथितकुलजा भूमिपतयः

पतिं पापे मौर्यं यदसि कुलहीनं वृतवती ।

प्रकृत्या वा काशप्रभवकुसुमप्रान्तचपला

पुरन्धीणां प्रज्ञा पुरुषगुणविज्ञानविमुखी ॥

ii) प्रारभ्यते न खलु विघ्नभयेन नीचैः,

प्रारभ्य विघ्नविहता विरमन्ति मध्याः ।

विघ्नैः पुनः पुनरपि प्रतिहत्यमानाः

प्रारब्धमुत्तमजना न परित्यजन्ति ॥

iii) शोचन्तो ऽ वनतैर्नराधिपभयाद्विक्रशब्दगर्भेर्मुखै

र्मामग्रासनतो ऽ वकृष्टमवशं ये दृष्टवन्तः पुरा ।

ते पश्यन्ति तथैव संप्रति जना नन्दं मया सात्वयं

सिंहेनेव गजेन्द्रमद्रिशिखरात्सिंहासनात्पातितम् ॥

iv) तीक्ष्णादुद्विजते भृदौ परिभवत्रासान्न संतिष्ठते

मूर्खान्द्वेष्टि न गच्छति प्रणयितामत्यन्तविद्वत्स्वपि ।

शूरेभ्योऽभ्यधिकं बिभेत्सुपहसत्येकान्तभीरूनहो

श्रीर्लब्धप्रसरेव वेशवनिता दुःखोपचर्या भृशम् ॥

P.T.O.

- v) गम्भीरगर्जितखाः स्वमदाम्बुमिश्र
 मासारवर्षमिवं शीकरमुद्गिरन्त्यः ।
 विन्ध्यं विकीर्णसलिला श्व मेघमाला
 रूब्धन्तु वारणधरा नगरं मदीयाः ॥
- vi) कुले लज्जायां च स्वयशसि च माने च विमुखः
 शशिरं विक्रीय क्षणिकधनलोभाद्भवति ।
 तदाज्ञा कुर्वाणो हितमहितमित्येतदधुना
 विचारातिक्रान्तः किमिति परतन्त्रो विमृशति ? ॥

2. Explain with reference to the context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

- वस्यैव बुद्धिविशिखेन भिनदिम मर्म ।
- ये नन्दकुलविनाशे ऽपि जीवितुमिच्छामः ।
- विनयरूचयस्तस्मात्सत्तः सदैव निरङ्कुशाः ।
- नामान्येषां लिरबामि ध्रुवमहमधुना चित्रगुप्तः प्रमार्ष्टु ।
- हस्तगतो में चन्द्रगुप्तो भविष्यति ।
- श्रावक मुण्डितमुण्डो नक्षत्राणि पृच्छसि ।

3. Answer **any one** of the following questions :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा.

- Write a critical appreciation of Act Ist of Mudraraksasam.
 मुद्राराक्षसाच्या पहिल्या अंकाचे विवेचक रसग्रहण करा.
- Write a critical appreciation of Act Vth of Mudraraksasam.
 मुद्राराक्षसाच्या पाचव्या अंकाचे विवेचक रसग्रहण करा.

4. Answer **any one** of the following question :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा.

i) Explain who is the hero of Mudraraksasam according to you ?

आपल्या मतानुसार मुद्राराक्षसाचा नायक कोण आहे ते स्पष्ट करा.

ii) Draw the character sketches of Malyaketu and Bhagurayan.

मलयकेतु व भागुरायणाचे व्यक्तिचित्रण रेखाटा.

5. Write short notes on **any two** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही **दोहोंवर** संक्षिप्त टीपा लिहा.

i) मुद्रोपलब्धि:

ii) Role of सिद्धार्थक in Mudraraksasam.

मुद्राराक्षसातील सिद्धार्थकाची भूमिका.

iii) सुभाषितs in Mudraraksasam.

मुद्राराक्षसातील सुभाषिते.

[3902] – 332

M.A. (Semester – III) Examination, 2011
(2008 Pattern)
SANSKRIT
अर्थसंग्रहः

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain fully **any four** of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे पूर्ण स्पष्टीकरण करा :

- i) भोजनादौ अतिव्याप्तिवारणाय वेदप्रतिपाद्यः इति ।
- ii) तत्र आख्यातत्त्वं दशलकार साधारणं लिङ्त्वं पुनलिङ्मात्रे ।
- iii) सामर्थ्यं सर्वं शब्दानां लिङ्गमित्यभिधीयते ।
- iv) तदिदं वाक्यं प्रकरणादिभ्यो बलवद् ।
- v) अत एवाङ्गानां क्रमबोधको विधिः प्रयोगविधिरित्यपि लक्षणम् ।
- vi) प्रमाणान्तरावगतार्थबोधकोऽर्थवादोऽनुवादः ।

2. Explain fully the term नामधेय । **16**

“नामधेय” ही संज्ञा पूर्णपणे स्पष्ट करा.

OR/किंवा

What is meant by पर्युदास and उपसंहार ? Explain fully.

पर्युदास आणि उपसंहार म्हणजे काय ? पूर्णपणे स्पष्ट करा.

3. Write an essay on आर्थीभावना. **16**

“आर्थीभावना” याविषयावर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Explain fully the term “अधिकारविधिः”

“अधिकारविधिः” ही संज्ञा पूर्णपणे स्पष्ट करा.

P.T.O.

4. Write critical paragraphs on **any two** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा :

i) विशिष्टविधिः ।

ii) समाख्या प्रमाणम् ।

iii) परिसंख्या ।

iv) मन्त्रलक्षणम् ।

5. Write short notes on **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांवर संक्षिप्त टीपा लिहा :

i) प्रकृति-विकृति याग-लक्षणम् ।

ii) सन्दंशः ।

iii) संनिपत्योपकारकाणि ।

iv) विनियोगविधौ श्रुति प्रमाणम् ।

v) वाक्य प्रमाणम् ।

vi) मन्त्रपाठः ।

[3902] – 333

**M.A. (Semester – III) Examination, 2011
SANSKRIT (Paper – III)**

**SPL-Group – A : साहित्य-चम्पूरामायण – 1.2 Stabak बालकाण्ड and अयोध्याकाण्ड
(2008 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any **four** of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा.

a) संतापघ्नं सकलजगतां शार्ङ्गचापाभिरामं

लक्ष्मीविद्युल्लसितमतसीगुच्छसच्छायकायम् ।

वैकुण्ठाख्यं मुनिजनमनश्चातकानां शख्यं

कारुण्यापन्निदशपरिषत्कालमेघं ददर्श ॥

b) तत्काले पिशिताशनाशपिशुना सन्ध्येव काचिन्मुने-

रध्वानं तरसा रुरोध रुधिरक्षोदारुणा दारुणा ।

स्वाधीने हनने पुरीं विदधती मृत्योः स्वकृत्यात्यय-

क्रीडत्किंकरसंघसंकटमहाशृङ्गाटकां ताटका ॥

c) अथ निशिचरमाथाद्वीतवैतानविघ्नो

मुनिरवभृथकृत्यं विश्वहृद्यं समाप्य ।

अमनुत जयलक्ष्म्या राममाजौ समेतं

यजनजनितमूर्त्या योक्तुमव्याजलक्ष्म्या ॥

d) असुरसमरवेलाजातबाधावसाने

वरयुगमदिशस्त्वं प्रीतिपूर्वं यया मे ।

अशिथिलगुणबन्धाः सत्यसंधा नरेन्द्रा

जललिपिरिति कामं संगिरन्तां गिरं ताम् ॥

P.T.O.

- e) नैवाभवस्त्वमिह शीलवतीषु गण्या-
 नैवाभजत्पितृमतां गणनां स रामः ।
 नैवापमात्मज सुखान्यहमप्यनार्ये
 नैवापमम्बु भरतेन न मे प्रदेयम ॥
- f) घर्मे निदाघकिरणस्य करैः कठोरैः
 कान्तारमध्यपदवीषु नखंपचासु ।
 त्वां वीक्ष्य संस्थुलपदां वनदेवताभि-
 निन्दिष्यते नियतमेव निमेषहानिः ॥

2. Explain with reference to context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा.

- यद्वैरिणां रणमुखे शरणप्रदायी नैवास्ति कश्चिदमुमन्त कमन्तरेण ।
- छन्दोमयीनां निलयस्य वाचामन्ते वसन्तौ मुनिपुङ्गवस्य ।
- समकुचदिव सद्यस्तादृशं मार्गदैर्घ्यम् ।
- कैकेय्याः सा हृदयमदयं मन्थरा निर्ममन्थ ।
- निर्मुक्त भोगभुजगतगिव क्षणेन लघ्वी बभूव रघुपुंगवराजधानी ।
- वरद्वयं तावत्तव मुनिवृत्त्यैव वने वर्तनमवनेखनं भरतस्येति ।

3. Explain Rama's departure to the forest according to Ayodhyakanda.

16

रामाचे वनवास गमन हे अयोध्याकाण्डाच्या आधारे स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Critically appreciate the Bālakānda of चम्पूरामायण.

चम्पूरामायणातील बालकाण्डाचे समीक्षात्मक रसग्रहण करा.

4. Write an essay on work, date and style of Bhoja.

16

भोजाचा कार्यकाल व त्याची शैली यावर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Explain mythological (Pauranik) references as per Balakanda and Ayodhyakanda.

चम्पूरामायणातील बालकाण्ड व अयोध्याकाण्डात आलेले पौराणिक संदर्भ स्पष्ट करा.

5. Write critical notes on **any two** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर समीक्षात्मक टिपणे लिहा.

i) Manthara - मन्थरा

ii) Various Incarnation of Rama - रामाचे विविध अवतार

iii) Descent of गंगा - गंगावतरण.

iv) Character of Bharat -भरताची व्यक्तिरेखा.

[3902] – 335

M.A. (Semester – III) Examination, 2011
SANSKRIT
(Paper – III) Grammar Group
सिद्धान्तकौमुदी – समासप्रकरणम् – 647 - 939
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain fully **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे पूर्ण स्पष्टीकरण करा.

- १) विशेषणं विशेष्येण बहुलम् ।
- २) एकविभक्ति चापूर्वनिषाते ।
- ३) चार्थे द्वन्द्वः ।
- ४) अव्ययीभावे शरत्प्रभृतिभ्यः ।
- ५) अर्धं नपुंसकम् ।
- ६) उपपदमतिङ् ।

2. Explain with reference to the context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा.

- १) 'विशेषणं विशेष्येण' इति सिद्धे पूर्वनिपातनियमार्थं सूत्रम् ।
- २) मात्रार्थे किम् । वृक्षं प्रति विद्योतते विद्युत् ।
- ३) कथं तर्हि 'घटानां निर्मातुस्त्रिभुवनविधातुश्च कलह' इति ।
- ४) समुच्चयान्वाचयेतरेतरयोगसमाहाराश्चार्थाः ।
- ५) अप्रियादिषु किम् । कल्याणीप्रियः ।
- ६) समानाधिकरणे किम् । महतः सेवा महत्सेवा ।

P.T.O.

3. Explain the द्वन्द्व compounds with its varieties with important rules and illustrations : 16

OR

Write an essay on the Samāsānta suffixes which are described in the Samāsa section of the Siddhantakaumudi.

महत्त्वाची सूत्रे आणि उदाहरणांसह द्वन्द्व समास आणि त्याचे प्रकार स्पष्ट करा.

किंवा

सिद्धान्तकौमुदीतील समासप्रकरणामध्ये आलेल्या समासान्तप्रत्ययांवर निबंध लिहा.

4. Write descriptive notes on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विस्तृत टीपा लिहा :

१) उपसर्जनम् २) उपपदतत्पुरुषः

३) कर्मधारयः ४) बहुव्रीहिः

5. Dissolve the compounds quoting the relevant rules of Pānini (**any four** of the following) : 16

पुढीलपैकी कोणतेही चार समास योग्य ती पाणिनीची सूत्रे सांगून सोडव :

पञ्चराजम्, सप्तगङ्गम्, यूकालिक्षम्, पुरुषव्याघ्रः, अर्धपिप्पली, पितरौ, चित्रगुः ।

[3902] – 337

M.A. (Semester – III) Examination, 2011

SANSKRIT

(2008 Pattern)

Paper – IV : History of Sanskrit Poetics and Sanskrit Literature

संस्कृत साहित्य व साहित्यशास्त्राचा इतिहास

Sanskrit Sahitya Va Sahityashastraca Itihas

(Sahitya – Sanskrit Dramas, Playwrights and Panchamahakāvya

संस्कृत नाटके, नाटककार व पंचमहाकाव्ये)

(Sahityashastra – Different Schools and their Exponents in

Sanskrit Poetics

संस्कृत साहित्यशास्त्रातील विविध सम्प्रदाय व त्यांचे प्रवर्तक)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Write an essay on Bhasa's dramas.

भासाचे नाटक चक्र या विषयावर निबंध लिहा.

OR

Discuss salient features of both, Shudraka and Mṛchhakatika.

शूद्रक व मृच्छकटिक या दोहोंच्या ठळक वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.

16

2. Critically appretiate Bharavi's Kiratarjuniyam.

भारवीच्या किरातार्जुनीयम् चे समीक्षात्मक रसग्रहण करा.

OR

'गद्यं कवीनां निकषं वदन्ति' explain this statement with reference of Banabhatta's works.

'गद्यं कवीनां निकष वदन्ति' हे विधान, बाणभट्टाच्या ग्रन्थांच्या आधारे स्पष्ट करा.

16

3. Write critical notes on **any two** of the following :

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद (टिपणे) लिहा :

16

1) Abhijñānashakuntalam – अभिज्ञानशाकुन्तलम्

2) Vishakha datta – विशाखादत्त

3) Dutakavya – दूतकाव्य

4) Bhartrhari's Shatakatraya – भर्तृहरिचे शतकत्रय

P.T.O.

4. Discuss Bharata's Rasa-Sutra, and the opinions of prominent commentators on it.

भरताचे रससूत्र व त्यावरील प्रमुख टीकाकारांच्या मतांची चर्चा करा.

OR

Discuss salient features of Vakrokti School and Kuntaka's contribution to Sanskrit Poetics.

वक्रोक्ति संप्रदायाच्या ठळक वैशिष्ट्यांची चर्चा करून कुन्तकाचे संस्कृत साहित्यशास्त्राला असलेल्या योगदाना विषयी लिहा.

16

5. Write critical notes on **any two** of the following :

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर समीक्षात्मक टिपणे लिहा.

i) Alankara अलंकार

ii) Dhananjayas Dashrupaka – धनंजयाचे दशरूपक

iii) Sahridaya (connoisseur) सहृदय

iv) Poetic Merits/Excellences – काव्यगुण.

16

[3902] – 435

M.A. (Semester – IV) Examination, 2011
(Optional)
Paper – 4.3 : SANSKRIT GROUP GRAMMAR
Title : Siddhāntakaumudī Dashagani-Bhavadi
(2008 Pattern)

Time: 3 Hours

Total Marks: 80

Instruction : All questions carry equal marks.

1. Explain the following Sūtras by giving the examples (**any four**) : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चार सूत्रे सोदाहरण स्पष्ट करा.

अ) सह सुपा

आ) नस्ताद्धिते

इ) पापाणके कुत्सिर्ते:

ई) दिक्संख्ये संज्ञायाम् ।

उ) याजकादिभिश्च ।

ऊ) तृतीया तत्कृतार्थेन गुणवचनेन ।

2. Explain with reference to context (**any four**) : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चार विधानांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

अ) विद्यातद्वतामभेदविवक्षायां त्रिमुनिव्याकरणम् ।

आ) इह सूत्रे द्वितीयया अ इति छित्त्वा अकारोऽपि विधीयते ।

इ) ऋणग्रहणं नियोगोपलक्षणार्थम् पूर्वह्लिगेयं साम ।

ई) समानाधिकरणे किम् ? महतः सेवा महत्सेवा ।

उ) तुल्ययोगवचनं प्रायिकम् । सकर्मकः ।

ऊ) पूज्यमानैः किम् ? उत्कृष्टो गौः ।

P.T.O.

3. Write an essay on अधिकार in the Astādhyāyī with reference to the portion you have studied. 16

‘अष्टाध्यायीतील अधिकार सूत्रे’ या विषयी तुम्ही अभ्यासलेल्या भागाच्या आधारे निबंध लिहा।

OR/किंवा

Write an explanatory note on कर्मधारय समास.

‘कर्मधारय समास’ यावर विवेचक टीप लिहा.

4. Write short notes on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर संक्षिप्त टीपा द्या.

अ) नित्यसमासः

आ) वार्तिकानि

इ) द्वन्द्व समासः

5. Explain the compounds by quoting the relevant rules (**any four**) : 16

योग्य सूत्रे सांगून पुढील पैकी कोणतेही चार समास सोडवा.

अ) अक्षपरि

आ) वातच्छेद्यम्

इ) पाणिपादम्

ई) मासजातः

उ) तीर्थकाकः

ऊ) उद्धृतौदना (स्थाली).

[3902] – 436

M.A. (Semester – IV) Examination, 2011
SANSKRIT (Optional)
Group D-वेद-आपस्तंब श्रौतसूत्र 6 & 7
पाणिनीया शिक्षा
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain with reference to context **any four** of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या :

- १) अग्निहोत्रं व्याख्यास्यामः ।
- २) नक्तमाहवनीयं धारयति ।
- ३) प्रसृताकृतिरार्यकृताग्निहोत्रस्थाल्यूध्वकपालाचक्रवर्ता भवति ।
- ४) समुदन्तं होतव्यम् ।
- ५) सौर्यं हविरिति प्रातर्मन्त्रं संनमति ।
- ६) दुह्याद् वा ।

2. Write an essay on the श्रौत sacrifices. **16**

श्रौत यज्ञ यावर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Describe in detail the ritual of पशुबन्ध.

पशुबन्ध यागाचे सविस्तर वर्णन करा.

3. Write critical paragraphs on **any two** of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा :

- १) Sacrificial utensils यज्ञीय उपकरणे.
- २) Vedi for अग्निहोत्र अग्निहोत्रासाठीची वेदी.
- ३) आपस्तंब श्रौतसूत्र.

P.T.O.

4. Explain **any two** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणतेही दोन श्लोक स्पष्ट करा :

i) त्रिषष्टिश्चतुःषष्टिर्वा वर्णाः शम्भुमते मताः ।

प्राकृते संस्कृते चापि स्वयं प्रोक्ताः स्वयंभुवा ॥

ii) आत्मा बुद्ध्या समेत्यर्थान् मनो युङ्क्ते विवक्षया ।

मनः कायाग्निमाहन्ति स प्रेरयति मारुतम् ॥

iii) अष्टौ स्थानानि वर्णानाम् उरः कण्ठः शिरस्तथा ।

जिह्वामूलं च दन्ताश्च नासिकोष्ठौ च तालु च ॥

5. Define, compare and contrast a शिक्षा and प्रातिशाख्य.

शिक्षा आणि प्रातिशाख्य यांची व्याख्या देऊन त्यातील साम्यभेद स्पष्ट करा.

16

OR/किंवा

By explaining वेदाङ्ग^s describe in detail वेदाङ्ग शिक्षा.

वेदाङ्ग म्हणजे काय ते सांगून शिक्षा वेदांगाचे सविस्तर वर्णन करा.

[3902] – 437

M.A. (Semester – IV) Examination, 2011
SANSKRIT (Optional)
Dhvanyāloka Udyota I and Aṣṭāṅghṛdaya,
Sūtrasthāna 12 or 13 Adhyāya,
Sārīrasthāna 3rd Adhyāya
Verses 83 to 120

ध्वन्यालोक-उद्योत १, अष्टाङ्गहृदय सूत्रस्थान १२ व १३ वा अध्याय,
शारीरस्थान ३ वा अध्याय ८३ ते १२० श्लोक
2008 Pattern

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English or Marathi any four** of the following :

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा :

16

- i) आलोकार्थी यथा दीपशिखायां यत्नवाञ्जनः ।
तदुपायतया, तद्वदर्थे वाच्ये तदादृतः ॥
- ii) यत्रार्थः शब्दो वा तमर्थमुपसर्जनीकृत स्वार्थौ ।
व्यङ्क्तः, काव्यविशेषः स ध्वनिरिति सूरिभिः कथितः ॥
- iii) मुख्यां वृत्तिं परित्यज्य गुणवृत्त्यर्थदर्शनम् ।
यदुद्दिश्य फलं तत्र शब्दो नैव स्वल्दगतिः ॥
- iv) प्रतीयमानं पुनरन्यदेव वस्त्वस्ति वाणीषु महाकवीनाम् ।
यत्तत्प्रसीद्धावयवातिरिक्तं विभाति लावण्यमिवाङ्गनासु ॥
- v) सरस्वती स्वादु तदर्थवस्तु निष्यन्दमाना महतां कवीनाम् ।
अलोकसामान्यमभिव्यनक्ति परिस्फुरन्तं प्रतिभाविशेष ॥
- vi) उक्त्यन्तरेणाशक्यं यत्तच्चारुत्वं प्रकाशयन् ।
शब्दो व्यञ्जकतां बिभ्रद्ध्वन्युक्तेर्विषयी भवेत् ॥

P.T.O.

2. Discuss the views of the opponents of Dhvani and how did Ānandavardhan establish Dhvani by refuting their view.

ध्वनिविरोधकांच्या मतांची चर्चा करून, त्या मतांचे खंडन करून आनन्दवर्धनाने ध्वनि सिद्धान्त कसा प्रस्थापित केला ?

OR

Write an essay on Ānandavardhara's Dhvanyaloka and its importance in Sanskrit criticism.

आनन्दवर्धनाचा ध्वन्यालोक व त्याचे संस्कृत समीक्षेतील महत्त्व यावर निबन्ध लिहा.

16

3. Write critical notes on **any two** of the following :

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टिपणे लिहा :

16

i) Bhāktavādin

भाक्तवादिन्

ii) Sahṛdaya

सहृदय

iii) Abhihitānvayavāda

अभिहितान्वयवाद.

4. Discuss Phlegm disorder (Cough-Dōṣa) (कफदोष) according to Vagbhata.

वाग्भटाच्या मतानुसार कफ-दोषाची चर्चा करा.

OR

Explain salient features of wind temperament [Vāta-Prakṛti] according to Vagbhata.

वाग्भटाच्या मतानुसार वातप्रकृतीचे ठळक वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

16

5. Write critical notes on **any two** of the following :

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर समीक्षात्मक टिपणे लिहा.

16

a) Consequences of Bile Disorder (पित्तदोष) पित्तदोषाची कार्ये.

b) Reasons of Dosavrddhi (agrevated disorder) दोष वृद्धीचे कारणे.

c) Vāta Upakrama Treatment of wind.

वात उपक्रम.

[3902] – 133

M.A. (Semester – I) Examination, 2011
SANSKRIT
(SK – 3) (2008 Pattern)
Group A – Sāhitya (Special Subject)
अभिज्ञानशाकुन्तलम्

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any **four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार श्लोकांचे इंग्रजीत किंवा मराठीत भाषांतर करा :

1) इदं किलाव्याजमनोहरं वपुः

तपः क्षमं साधयितुं य इच्छति ।

ध्रुवं स नीलोत्पलपत्रधारया

समिल्लतां छेत्तुमृषिव्यवस्यति ॥

2) अनाध्रातं पुष्पं किसलयमलूनं कररुहै-

रनाविद्धं रत्नं मधु नवमनास्वादितरसम् ।

अखण्डं पुण्यानां फलमिव च तद्रूपमनधं

न जाने भोक्तारं कमिह समुपस्थास्यति विधिः ॥

3) सायंतने सवनकर्मणि संप्रवृत्ते

वेदीं हुताशनवर्तीं परितः प्रकीर्णाः ।

छायाश्चरन्ति बहुधा भयमादधानाः

संध्यापयोदकपिशाः पिशिताशनानाम् ॥

P.T.O.

- 4) यात्येकतोऽस्तशिखरं पतिरोषधीना-
 माविष्कृतारुणपुरः सर एकतोऽर्कः ।
 तेजोद्वयस्य युगपद् व्यसनोदयाभ्यां
 लोको नियम्यत इवात्मदशान्तरेषु ॥
- 5) यास्यत्यद्य शकुन्तलेति हृदयं संस्पृष्टमुत्कण्ठया
 कण्ठः स्तम्भितबाष्पवृत्तिकलुषश्चिन्ताजडं दर्शनम् ।
 वैक्लव्यं मम तावदीदृशमिदं स्नेहादरण्यौकसः
 पीड्यन्ते गृहिणः कथं नु तनयाविश्लेषदुःखैर्नवैः ॥
- 6) रम्याणि वीक्ष्य मधुरांश्च निशाम्य शब्दान्
 पर्युत्सुकीभवति यत्सुखितोऽपि जन्तुः ।
 तच्चेतसा स्मरति नूनमबोधपूर्वं
 भावस्थिराणि जननान्तरसौहृदानि ॥

2. Explain with reference to the context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

- 1) स्वभाव एवैष परोपकारिणाम् ।
- 2) ततो गण्डस्योपरि पिटकः संवृत्तः ।
- 3) ग्लपयति यथा शशाङ्कं न तथा हि कुमुद्वतीं दिवसः ।
- 4) सुतं त्वमपि सम्राजं सेव पुरूमवाप्नुहि ।
- 5) वशिनां हि परपरिग्रहसंश्लेषपराङ्मुखी वृत्तिः ।
- 6) उपरागान्ते शशिनः समुपगता रोहिणी योगम् ।

3. Critically appreciate II or VI act of the अभिज्ञानशाकुन्तलम्. 16

अभिज्ञानशाकुन्तलाच्या दुसऱ्या किंवा सहाव्या अंकाचे चिकित्सक रसग्रहण करा.

4. Discuss कालिदास as a nature poet. 16

कालिदास – निसर्गकवी याची चर्चा करा.

OR/किंवा

Describe the character sketch of शकुन्तला.

शकुन्तलेचे चरित्रचित्रण करा.

5. Write critical notes on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा :

1) Importance of ring अंगठीचे महत्त्व

2) विष्कम्भक Vishkambhaka

3) दुर्वासप्रसङ्ग: Episode of Durvasa

4) कण्व ऋषि Sage Kanva.

M.A. (Semester – I) Examination, 2011
SANSKRIT
SK – 3 (Special Group) D – वेद
[ऋग्वेद, अथर्ववेद, ऋग्वेदभाष्यभूमिका (1st half), Vedic Grammar]
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate the following stanzas with necessary notes (**any 4**)

(Into **English** or **Marathi**) :

16

पुढील ऋचांचे स्पष्टीकरणात्मक टीपांसह भाषांतर करा (कोणत्याही 4) (मराठी अथवा इंग्रजीत).

1) समिद्धो अग्निर्निहितः पृथिव्यां प्रत्यङ् विश्वानि भुवनान्यस्थात् ।

होता पावकः प्रदिवः सुमेधा देवो देवान्यजत्वाग्निर्हन् ॥

2) त्वमग्ने इन्द्रो वृषभः सतामसि त्वं विष्णुरुरुगायो नमस्यः ।

त्वं ब्रह्मा रयिविद्वह्यणस्पते त्वं विधर्तः सचसे पुरंध्याः ॥

3) तमुक्षमाणं रजसि स्व आ दमे चन्द्रमिव सुरुचं ह्यार आ दधुः ।

पूरन्याः पतरं चितयन्तमक्षभिः पाथो न पायुं जनसी उभे अनु ॥

4) त्वमग्ने अदितिदैव दाशुषे त्वं होत्रा भारती वर्धसे गिरा ।

त्वमिळा शतहिमासि दक्षसे त्वं वृत्रहा वसुपते सरस्वती ॥

5) ये स्तोतृभ्यो गोअग्रामश्वपेशसेमग्ने रातिमुपसृजन्ति सूरयः ।

अस्माञ्च तांश्च प्र हि नेषि वस्य आ बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥

6) सरस्वती साधयन्ती धियं न इळा देवी भारती विश्वतूर्तिः ।

तिस्त्रो देवीः स्वधया बर्हिर्दमाच्छिद्रं पान्तु शरणं निषद्य ॥

P.T.O.

2. Translate the following stanzas with necessary notes (any 4) (Into English/Marathi) : 16

पुढील मंत्रांचे स्पष्टीकरणात्मक टीपांसह भाषांतर करा (कोणतेही 4) (मराठी/इंग्रजीत) :

- 1) ये त्रिषुप्ताः परियन्ति विश्वा रूपाणि बिभ्रतः ।
वाचस्पतिर्बला तेषां तन्वो ऽ अद्य दधातु मे ॥
- 2) इमा आपः प्र भ्राम्ययुक्ष्मा यक्ष्मनाशनीः ।
गृहानुप प्र सीदाम्यमृतैः सहाग्निना ॥
- 3) इदं जनासो विदथ महद् ब्रह्म वदिष्यति ।
न तत् पृथिव्यां नो दिवि येन प्राणन्ति वीरुधः ॥
- 4) पुनरेहि वाचस्पते देवेन मनसा सह ।
वसोष्पते नि रमय मय्येवास्तु मयि श्रुतम् ॥
- 5) इहैव ध्रुवां नि मिनोमि शालां क्षेमे तिष्ठति घृतमुक्षमाणा ।
ता तत्त्वां शाले सर्ववीराः सुवीरा अरिष्टवीरा उप सं चरेम ॥
- 6) वेनस्तत् पश्यत् परमं गुहा यद् यत्र विश्वं भवत्येकरूपम् ।
इदं पृश्निरदुहज्जायमानाः स्वर्विदो अभ्यऽनुषत् व्राः ॥

3. Explain with reference to the context (any 4) :

16

संसदर्भ स्पष्टीकरण करा (कोणतेही 4) :

- 1) मन्त्रब्राह्मणयोर्वेदनामधेयम् ।
- 2) कोऽयं वेदो नाम ? न हि तत्र लक्षणं प्रमाणं वास्ति ।
- 3) अविद्यमानवचनात् ।
- 4) द्विविधं ब्राह्मणं - विधिरर्थवादश्च ।
- 5) अनित्यसंयोगान्मन्त्रानर्थक्यम् ।
- 6) अभ्यर्हितं पूर्वम् ।

4. Write detailed notes on **any 2** : **16**

सविस्तर टीपा लिहा - कोणत्याही 2

- 1) Vedic Accent – वैदिक स्वर
- 2) Vedic Infinitive – वैदिक तुमन्त
- 3) Vedic Aorist – लुङ् लकार
- 4) Vedic Nominal forms – वैदिक नामरूपे.

5. Write detailed notes on – **any 2** : **16**

सविस्तर टीपा लिहा - कोणत्याही 2

- 1) Vedic deity अग्नि - वैदिक अग्निदेवता
- 2) राजसंवरण Hymn – राजसंवरणसूक्त
- 3) गृत्समद
- 4) Names of the Atharvaveda – अथर्ववेदाची नावे.

[3902] – 232

M.A. (Semester – II) Examination, 2011
SANSKRIT

Paper – 2: ऋग्वेद, अथर्ववेद, Nivdaksuktte, Yaskache Niruktta
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Total Marks : 80

Instruction : All questions carry equal marks.

सूचना : सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. Translate with notes in **English** or **Marathi** any four of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही चार ऋचांचे सटीप भाषांतर करा.

१) गवाशिरं मन्थिनमिन्द्र शुक्रं पिबा सोमं ररिमा ते मदाय ।

ब्रह्मकृता मारुतेना गणेन सजोषा रुद्रैस्तृपदा वृषस्व ।

२) त्वं हि नस्तन्वः सोम गोपा गात्रेगात्रे निषसत्था नृचक्षाः ।

यत्ते वयं प्रमिनाम व्रतानि स नो मृळ सुषखा देव वस्यः ।

३) संवत्सरं शशयाना ब्राह्मणा व्रतचारिणः ।

वाचं पर्जन्यजिन्वितां प्र मण्डूका अवादिषुः ॥

४) स्थिरेभिरङ्गैः पुरुरूप उग्रो बभ्रुः शुक्रेभिः पिपिशो हिरण्यैः ।

ईशानादस्य भुवनस्य भुरेर्न वा उ योषद्रुद्रादसुर्यम् ।

५) येन देवा न वियन्ति नो च विद्विषते मिथः ।

तत्कृण्मो ब्रह्म वो गृहे संज्ञानं पुरुषेभ्यः ॥

६) चक्षुषा ते चक्षुर्हन्मि विषेण हन्मि ते विषम् ।

अहे म्रियस्व मा जीवीः प्रत्यगभ्येतु त्वा विषम् ॥

P.T.O.

2. Attempt critical appreciation of भिक्षुसूक्त १०.११७ भिक्षुसूक्त १०.११७ चे विवेचक रसग्रहण करा.

OR/किंवा

Give a mythological note on इन्द्र.

इन्द्रदेवतेवर दैवतशास्त्रविषयक टीप द्या.

3. Write critical paragraphs on **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

- १) यम
- २) ऋग्वेदाचा काळ - Date of the ऋग्वेद
- ३) राज्ञः पुनःस्थापनम्
- ४) Names of the अथर्ववेद - अथर्ववेदाची नावे.

4. Explain with reference to context **any four** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या.

- १) विशयवत्यो हि वृत्तयो भवन्ति ।
- २) गौरिति पृथिव्या नामधेयम् ।
- ३) समुद्रः कस्मात् ?
- ४) रश्मिनामान्युत्तराणि पञ्चदश ।
- ५) तत्र दधिक्रा इत्येतत् ।
- ६) स्वरादित्यो भवति ।

5. Write critical paragraphs on **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा :

- १) principles of तद्धितसमासनिर्वचनम्
- २) लोप
- ३) इतिहास
- ४) contribution of यास्क यास्काचार्यांचे योगदान.

[3902] – 334

M.A. (Semester – III) Examination, 2011
SANSKRIT
SK – III : Special Group – B: Vedānta
Pañcadas'ī – Chitradīpa-Prakarāṇa – 6
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate with critical notes into **English** or **Marathi** the following paragraphs
(any four) :

16

पुढील परिच्छेदांचे विवेचक टीपांसह इंग्रजी अथवा मराठीत भाषांतर करा (कोणतेही चार) :

1) चित्रार्पितमनुष्याणां वस्त्राभासाः पृथक् पृथक् ।

चित्राधारणे वस्त्रेण सदृशा इव कल्पिताः ॥

2) अस्ति ब्रह्मेति चेद्वेद पराक्षज्ञानमेव तत् ।

अहं ब्रह्मास्मि चेद्वेद साक्षात्कारः स उच्यते ॥

3) विक्षेपावृत्तिरूपाभ्यां द्विधाऽविद्या व्यवस्थिता ।

न भाति नास्ति कूटस्थ इत्यापादनमावृत्तिः ॥

4) चित्संनिधौ प्रवृत्तायाः प्रकृतेर्हि नियामकम् ।

इश्वरं ब्रुवते योगाः स जीवेभ्यः परः श्रुतः ॥

5) अस्य सत्त्वमसत्त्वं च जगतो दर्शयत्यसौ ।

प्रसारणाञ्च संकोचाघथा चित्रपटस्तथा ॥

6) दुर्घटं घटयामीति विरूढधूं किन्न पश्यसि ।

वास्तवौ बंधमोक्षौ तु श्रुतिर्न सहतेतराम् ॥

P.T.O.

2. Explain with reference to the context (**any two**) : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

- 1) श्रुतमित्याहुरनिशं विश्वरूपस्य चिंतकाः ।
- 2) जानामि धर्मं न च मे प्रवृत्तिः ।
- 3) यतो वाचो निवर्तन्त इत्यसंगत्वनिर्णयः ।
- 4) स्रक्चंदनादिनित्यत्वमात्रेणापि कृतार्थता ।

3. Write critical paragraph on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

- 1) इन्द्रियकलहः ।
- 2) अन्योन्याध्यासः ।
- 3) कूटस्थः ।
- 4) मीमांसकाः।
- 5) अनुबन्धचतुष्टयम् ।

4. How are the पञ्चकोश explained in 'चित्रदीपप्रकरण' of पञ्चदशी ? 16

पञ्चदशीतील 'चित्रदीपप्रकरणात' पञ्चकोशांचे स्पष्टीकरण कसे केले आहे ?

OR / किंवा

How did विद्यारण्य explain the concept of माया ?

विद्यारण्यांनी 'माया' ही संकल्पना कशी स्पष्ट केली आहे ?

5. Explain 'बिंब-प्रतिबिंबवाद' reflected in चित्रदीप chapter of पञ्चदशी. 16

पञ्चदशीच्या चित्रदीपप्रकरणातील 'बिंब-प्रतिबिंबवाद' स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Discuss विद्यारण्य's contribution to अद्वैत philosophy.

विद्यारण्यांच्या अद्वैत तत्वज्ञानाला असलेल्या योगदानाची चर्चा करा.